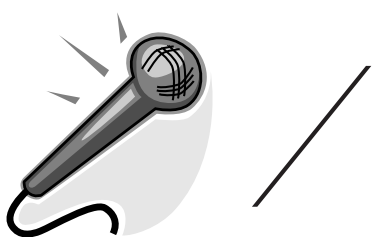

Een filmarchief in de fietsenkelder

Interview Johan Stadtman en Jaukje van Wonderen

Eerst moet je aanbellen bij het statige gebouw aan de Oude Boteringestraat 23. Dan loop je de monumentale lange gang door tot je op de binnenplaats staat; daar langs een schamele trap omlaag en je staat in de fietsenkelder. Een onooglijk deurtje geeft vervolgens toegang tot een verborgen schat: de enorme filmcollectie waarover bibliotheekmedewerker Johan Stadtman het beheer voert.

Johan Stadtman en Jaukje van Wonderen

Johan Stadtman: Ik heb in Keulen de foto- en filmacademie gedaan, daarna ben ik een tijdje voor mezelf als fotograaf bezig geweest maar dat werd financieel geen succes. Toen kon ik een benoeming krijgen als onderwijsassistent bij de pedagogische academie in Bergen. Na twee jaar kreeg ik een aanstelling bij de universitaire vestiging sociale wetenschappen van de RUG in Leeuwarden, tot Deetman die vestiging ophief... en zo ben ik bij de UB terechtgekomen,

waar ik een audiovisueel bedrijfje heb opgezet.

Toen de wereld steeds digitaler werd, voelde ik me daar steeds minder in thuis. Ik ben een echte analogicus, geen digitalicus! Dit project kwam om de hoek kijken en daar heb ik gretig op ingehaakt.

Hoe is de RUG aan deze collectie gekomen?

Stadtman: Er was eens: een filmjournalist, Tjitte de Vries, die ook een verwoed verzamelaar was

van films, filmapparatuur en -literatuur. Met zijn vrouw Ati Mul had hij een soort van filmhuwelijk. Hun huis in Rotterdam pulde uit, het werd te veel, en toen heeft hij met een subsidie van het Filmmuseum een groot deel van zijn collectie kunnen verkopen aan de Radboud Universiteit in Nijmegen.

Die sectie in Nijmegen werd echter opgeheven. De verantwoordelijke mensen Erik de Kuiper en Emiel Poppe hebben toen Annie van den Oever gebeld, docent filmkunde hier in Groningen. Toevallig was zij vroeger een van hun studenten. Annie heeft toen contact gezocht met mij en met de toenmalige bibliothecaris Alex Klugkist, en wij hebben meteen gezegd dat wij wel interesse hadden.

Haast was geboden, want het moest binnen een week weg uit Nijmegen! Met twee verhuishagens zijn we afgereisd... Het gaat bij deze collectie om zo'n 2800 films, 500 stuks apparatuur - snijtafels, camera's, projectoren, noem maar op - en stapels literatuur. In Groningen is het aanvankelijk verkaveld opgeslagen: in de Rode Weeshuisstraat, bij het depot van het Universiteitsmuseum, en hier in de Oude Boteringestraat. Dat was natuurlijk niet echt handig, dus uiteindelijk is met behulp van het College van Bestuur en de Letterenfaculteit deze hele kelder ingericht, en heb ik het geluk gehad hier een fulltime job aan te kunnen besteden. De collectie is van de UB, de ruimte van Letteren.

De collectie

Het huis van verzamelaar Tjitte Vries in Rotterdam stond he-le-maal vol. Hij had de planken uit de kruipruimtes gehaald en daaronder lagen de filmblikken opgestapeld. Inmiddels is hij verhuisd, maar zijn huis is nog steeds één groot filmpaleis. Hij heeft al gezegd dat de RUG, als hij komt te overlijden, in zijn erfenis zal worden opgenomen.

De collectie-De Vries is heel breed. De oudste film is er een van Georges Méliès uit 1907: *L'éclipse dans la lune en plein soleil*. Stadtmans medewerkster Jaukje van Wonderen heeft zich verdiept in deze productie en er een lezing over gegeven bij de USVA.

Van Wonderen: We hebben die film voor studenten vertoond. Die keken vreemd op van zo'n ratelende 16-mm-projector! Hij duurt nog geen tien minuten; ik heb de film ingeleid en wat meer uitleg gegeven, men zat zeer geboeid te kijken. Méliès is ook bekend van die andere korte film *Trip to the moon*. Hij had een enorm productiebedrijf, hij draaide elke dag wel een speelfilmje. Hij kwam uit de theaterwereld,

maakte ook gebruik van theaterdecors, daar is het mee begonnen.

Stadtman: Dan hebben we een hele variatie aan Amerikaanse B-films, beetje richting film noir; maar ook films van Chaplin, Laurel & Hardy, tot en met propagandafilms over het Marshall Plan, na de Tweede Wereldoorlog.

Er mocht veel geld uitgegeven worden aan de wederopbouw van Europa, als het Amerikaanse Congres maar op de hoogte gehouden werd. Dat deden ze door middel van film. Alle projecten binnen het Marshall Plan werden verfilmd. Van die achthonderd films hebben wij er een stuk of veertig. Een aardig stuk geschiedenis.

Als tegenhanger van die Marshall Planfilms hebben we ook materiaal over het Russische leger! Dat zijn propagandafilms over het functioneren van dat leger na de Tweede Wereldoorlog, op 35 mm. Heel bijzonder.

Ons werk is begonnen met het catalogiseren van het materiaal, inzichtelijk maken van wat er is. Alles staat in één aparte catalogus. Nu zijn we bezig om foto's van alle apparatuur op ContentDM te zetten. Een dergelijke fotocatalogus willen we ook maken van onze laatst verkregen schenking: een duizend filmaffiches van Cinematèque in Brussel. Een prachtige verzameling, een bloemlezing uit de filmposterij. Affiches op normaal A1-formaat tot en met gigantsiche billboardposters.

Zo'n catalogus moet dan natuurlijk binnen de RUG blijven want daar zitten auteursrechtelijke

aspecten aan. Dat is het jammere met film: dat wordt veel strenger in de gaten gehouden dan literatuur. Er zijn natuurlijk veel meer gelden mee gemoeid. Als wij hier een film van een Amerikaanse productiemaatschappij clandestien zouden draaien, dan moet je oppassen. Voor onderwijs en onderzoek mag het, maar je moet drommels goed opletten.

Een aantal docenten bij Filmkunde is nauw betrokken bij het filmarchief. Annie van den Oever, Miklos Kis, Annelies van Noordwijk, zij gebruiken allemaal graag en vaak onze collectie, net als Susan Aasman vanuit het vak Geschiedenis. Maar bij dat laatste vak en ook bij Journalistiek willen we de bekendheid met onze collectie graag uitbreiden en vergroten.

Digitaal?

In de kelder van Oude Boteringestraat 23 worden onder andere colleges gegeven voor het vak filmkunde.

Stadtman: Daarbij gebruiken ze films uit de collectie of ze lenen dvd's uit de bibliotheek. We hebben hier zoals je ziet een projector staan, netjes achter een raampje in de andere ruimte, en we zijn heel blij dat we hier een wandvullend filmdoek hebben hangen, met gordijntjes en al, dat we hebben gekregen van de bioscoop Images in de Poelestraat, toen die dichtging.

We hebben redelijk moderne projectoren, dat moet natuurlijk wel, anders raakt je collectie beschadigd. We hebben er wel over gedacht alles te digitaliseren, maar met name de speelfilms zijn nog wel te koop op dvd. Dat is veel goedkoper dan het zelf organiseren. De Letterenfaculteit heeft al een grote collectie films op dvd.

Waar ik naartoe zou willen werken, maar dat is echt heel duur, is echte nieuwe werkkopieën. Dan houd je het filmarchief intact. Eigenlijk is dat voor sommige films nu al broodnodig. We kijken of daarvoor buiten de universiteit om een subsidie aangevraagd kan worden.

Bioscopen worden min of meer verplicht alles digitaal te projecteren. Als je daar niet aan meedoet, wordt je distributiekanaal afgesloten. Zoals ik ook erg van de elpee ben, vind ik ook op filmgebied analoog mooier dan digitaal.

Van Wonderen: Vooral als je het opblaast hè, op een erg groot scherm, dan red je het op een gegeven moment niet met een dvd. In bioscopen gebruiken ze natuurlijk een speciaal formaat, af en toe zelfs al streaming.

Stadtman: Tjitte de Vries zegt: dvd is sowieso inferieur aan ouderwetse projectie. Een 16 mm-projector gaat kwalitatief nog steeds ruim over het aantal pixels heen dat op een dvd past.

'Ik ben een echte analogicus, geen digitalicus'

Jaukje, wat is jouw functie?

Ik ben eerst stagiaire geweest bij Johan, in het kader van mijn master filmwetenschap, en nu ben ik nog steeds vrijwillig verbonden aan het filmarchief, gewoon omdat ik het erg leuk vind. Ik hou me nu voornamelijk bezig met de tentoonstelling die in november in de UB gaat lopen.

Wat ik boeiend vind, is hoe het filmarchief kan functioneren in het onderwijs. Ik heb stage gelopen met twee bachelorstudentes, en die hebben het archief echt heel mooi kunnen gebruiken bij hun onderzoek. Hopelijk komt er door de tentoonstelling meer bekendheid en gaan meer mensen het gebruiken.

Filmkunde is ook een grote minor inmiddels, met veel studenten, dus er is een grote potentie om meer gebruik van het archief te maken. Helemaal nu het analoge echt in sneltreinvaart verdwijnt; het is toch wel cruciaal om het primaire materiaal nog in handen te kunnen hebben, het echt te kunnen laten zien aan studenten.

Stadtman: Voor de mensen die analoog geïnteresseerd zijn, openen wij de deuren!

Huisvesting

Stadtman: Waar we nu zitten is natuurlijk niet optimaal. Ik had hier in de cursus- en projectieruimte bijvoorbeeld graag een hoger plafond gehad. Wat brandveiligheid betreft valt het mee. Je moet oppassen voor de nitraatfilms, want nitraat kan ontploffen. Maar die hebben we er allemaal uitgehaald. Verder hebben we hier alleen het nieuwere celluloid, dat is niet zó brandgevaarlijk. Wel moet er koeling komen, en luchtverversing, anders gaan de films kapot.

Natuurlijk wil je altijd beter. Maar ik denk dat je in de huidige tijd, waarin cultuur ook aan de universiteit toch wel wat minder prioriteit krijgt, heel blij mag zijn dat je dit voor elkaar hebt gekregen.

Deze ruimte geeft een hoop vrijheid aan medewerkers, aan docenten en ook aan stagiaires, en dat heeft duidelijk invloed op de kwaliteit die geleverd wordt. Als men in een leuke omgeving kan werken, maakt dat heel veel uit.

We hebben goede contacten met het Film-

museum in Amsterdam, we hebben connecties met Cinematèque in Brussel, via die mensen leer je weer anderen kennen, dat is een heel netwerk aan het worden. Het Filmmuseum wil samen met ons in Amsterdam een tentoonstelling organiseren; dat geeft ons veel nieuwe mogelijkheden. In de pre-cinema bijvoorbeeld had je van die speeltjes: toverlantaarns en dergelijke. Ik zou zo iets graag uitvergroten, heel groot bouwen. Daar hebben we hier het geld niet voor, maar dat zou daar prachtig zijn.

Tentoonstelling

We willen meer aandacht schenken aan dit filmarchief en de mogelijkheden ervan. In november is er een tentoonstelling in de Universiteitsbibliotheek, met als voornaamste onderwerp die filmaffiches van Cinematèque in Brussel.

We schenken aandacht aan het wetenschappelijke aspect van film door middel van citaten uit het wetenschappelijk tijdschrift *Versus*; eigenlijk het enige Nederlandse academische tijdschrift over film en filmkunde. Dat hebben we al helemaal gedigitaliseerd, en het staat met toestemming van de uitgever openbaar op het web.

Versus zal de leidraad vormen voor de tentoonstelling; daarnaast natuurlijk de variatie aan apparatuur die we hebben, en de literatuur. Er komen een paar wetenschappelijke publicaties los, als het goed is ook rond de tentoonstellingsperiode; verder komt er rond dezelfde tijd een filmfestival ter gelegenheid van honderd jaar cinema. Zij gebruiken ons om aandacht daaraan te schenken, en andersom kunnen wij via hen mensen attent maken op deze tentoonstelling.

Je bent echt een filmman in hart en nieren, hè?

Stadtman: Film is al zó oud... Annie van den Oever liet ons laatst een leuk artikel lezen over die grottekeningen met prehistorische dieren uit Frankrijk. Iemand heeft zo'n tekening ontleed: zo'n paard met een stuk of acht benen, dat bleek dus eigenlijk een suggestie van beweging te zijn. Achter elkaar gezet in een filmpje, loopt dat paard echt!

Er komt zoveel bij kijken; het is zo veelzijdig. Je gaat je eens in die affiches verdiepen, en wat blijkt nou? De gemeente Leuven had een verordening ingesteld dat van elke film die vanaf 1920 in de gemeente gedraaid werd, het affiche in het archief bewaard moest blijven. Wat mij daar opviel: Magritte heeft heel veel filmaffiches gemaakt! Wie weet dat eigenlijk?

Dat is een gelukkige greep geweest van de filmindustrie, dat ze kunstenaars inzetten om mee samen te werken. Ook in de filmmuziek. Dat soort dingen interesseert me mateloos.